

॥ नक्षत्रसूक्तम् ॥

(तैत्तिरीय ब्राह्मणे अष्टकम् - ३/प्रश्नः - १)

अ॒ग्नि॒र्नः॑ पा॒तु कृ॒त्तिकाः॑। नक्ष॑त्रं दे॒वमिन्द्रि॑यम्। इ॒दमा॑सां विचक्षणम्।
ह॒विरा॒सं जु॑होतन। यस्य॒ भान्ति॑ र॒श्मयो॒ यस्य॑ के॒तवः॑। यस्ये॒मा
वि॒श्वा भुव॑नानि॒ सर्वा॑। स कृ॒त्तिका॑भि॒रभिस॑वसानः। अ॒ग्नि॒र्नो दे॒वः
सु॒विते॑ द॒धातु॑॥१॥

प्र॒जाप॑ते रोहि॒णी वे॑तु॒ पत्नी॑। वि॒श्वरू॑पा बृ॒हती चि॒त्रभा॑नुः। सा
नो॑ य॒ज्ञस्य॑ सु॒विते॑ द॒धातु॑। यथा॒ जीवे॑म श॒रदः॑ स॒र्वीराः॑। रोहि॒णी
दे॒व्युदे॑गात्पु॒रस्ता॑त्। वि॒श्वा रू॒पाणि॑ प्रति॒मोद॑माना। प्र॒जाप॑तिः
ह॒विषा॑ व॒र्धय॑न्ती। प्रि॒या दे॒वाना॑मु॒पया॑तु य॒ज्ञम्॥२॥

सोमो॒ राजा॑ मृ॒गशी॑र॒षेण॒ आगन्॑। शि॒वं नक्ष॑त्रं प्रि॒यम॑स्य॒ धाम॑।
आ॒प्याय॑मानो बहु॒धा जने॑षु। रे॒तः प्र॒जां यज॑माने द॒धातु॑। यत्ते॒
नक्ष॑त्रं मृ॒गशी॑र॒षमस्ति॑। प्रि॒यः रा॑जन् प्रि॒यत॑मं प्रि॒याणा॑म्। तस्मै॑
ते सोम॑ ह॒विषा॑ वि॒धेम॑। शं न॑ ए॒धि द्वि॑पदे॒ शं च॑तु॒ष्पदे॑॥३॥

आ॒र्द्रया॑ रु॒द्रः प्रथ॑मा न ए॒ति। श्रेष्ठो॑ दे॒वानां॑ पति॒रघ्नि॑याना॑म्।
नक्ष॑त्रमस्य ह॒विषा॑ वि॒धेम॑। मा नः॑ प्र॒जाः री॑रिष॒न्मोत॑ वी॒रान्।
हे॒ती रु॒द्रस्य॑ परि॒णो वृ॑णक्तु। आ॒र्द्रा नक्ष॑त्रं जुष॒ताः ह॒विर्नः॑।
प्र॒मुञ्च॑मानौ दुरि॒तानि॑ वि॒श्वा। अपा॒घशः॑ स॒न्नुद॑ता॒मरा॑तिम्॥४॥

पुन॑र्नो दे॒व्यदि॑तिः स्पृ॒णोतु। पुन॑र्वसू नः पुन॑रेतां य॒ज्ञम्। पुन॑र्नो
दे॒वा अ॒भिय॑न्तु स॒र्वे। पुनः पुन॑र्वो ह॒विषा॑ यजामः। ए॒वा न
दे॒व्यदि॑तिरन॒र्वा। वि॒श्वस्य॑ भ॒र्त्री जग॑तः प्रति॒ष्ठा। पुन॑र्वसू ह॒विषा॑
व॒र्धय॑न्ती। प्रि॒यं दे॒वाना॑म॒प्येतु॑ पाथः॥५॥

बृह॑स्पतिः प्रथ॒मं जा॑यमानः। ति॒ष्यं नक्ष॑त्रम॒भि सम्ब॑भूव। श्रेष्ठो
दे॒वानां॑ पृ॒तना॑सु जि॒ष्णुः। दि॒शोऽनु॑ सर्वा॒ अभ॑यं नो अस्तु। ति॒ष्यः
पु॒रस्ता॑दु॒त म॑ध्य॒तो नः। बृह॑स्पतिर्नः परि॑ पातु प॒श्चात्। बा॒धेतां॑ द्वेषो
अभ॑यं कृणुताम्। सु॒वीर्य॑स्य॒ पत॑यः स्याम॥६॥

इ॒दं स॒र्पेभ्यो॑ ह॒विर॑स्तु जुष्टम्। आ॒श्रे॒षा येषा॑मनुयन्ति॒ चेतः॑। ये
अ॒न्तरि॑क्षं पृथि॒वीं क्षि॑यन्ति। ते नः स॒र्पासो॑ ह॒वमा॑गमिष्ठाः। ये
रो॒चने॑ सूर्य॒स्यापि॑ स॒र्पाः। ये दि॒वं दे॒वीमनु॑ स॒ञ्चर॑न्ति। येषा॑माश्रे॒षा
अ॑नुयन्ति॒ काम॑म्। तेभ्यः स॒र्पेभ्यो॑ मधु॑मञ्जुहोमि॥७॥

उप॑हूताः पि॒तरो॑ ये म॒घासु॑। मनो॑जवसः सु॒कृतः॑ सु॒कृत्याः। ते नो॑
नक्ष॑त्रे ह॒वमा॑गमिष्ठाः। स्व॒धाभि॑र्य॒ज्ञं प्र॑यतं जुषन्ताम्। ये अ॒ग्निद॑ग्धा
येऽन॒ग्निद॑ग्धाः। येऽमुं लो॒कं पि॒तरः॑ क्षि॒यन्ति। या॑श्च वि॒द्म या॑
उ॒ च न॑ प्रवि॒द्म। म॒घासु॑ य॒ज्ञं सु॒कृतं॑ जुषन्ताम्॥८॥

गवा॑ पतिः फल्गु॑नीनामसि॒ त्वम्। तद॑र्यमन्वरुणमि॒त्र चारु॑। तं त्वा॑
व॒यं स॑नि॒तारं॑ सनी॒नाम्। जी॒वा जी॑वन्त॒मुप॑ संवि॒शेम। येने॑मा
वि॒श्वा भुव॑नानि॒ सञ्जि॑ता। यस्य॑ दे॒वा अ॑नु सं यन्ति॒ चेतः॑। अ॒र्यमा॑

राजाऽजरस्तुविष्मान्। फल्गुनीनामृषभो रोरवीति॥१॥

श्रेष्ठो देवानां भगवो भगासि। तत्त्वां विदुः फल्गुनीस्तस्य वित्तात्।
अस्मभ्यं क्षत्रमजरं सुवीर्यम्। गोमदश्ववदुप सन्नुदेह। भगो ह
दाता भग इत्प्रदाता। भगो देवीः फल्गुनीरा विवेश। भगस्येत्तं
प्रसवं गमेम। यत्र देवैः संधुमादं मदेम॥१०॥

आयातु देवः सवितोपयातु। हिरण्ययेन सुवृता रथेन। वहन्
हस्तं सुभगं विद्वानापसम्। प्रयच्छन्तं पपुंरिं पुण्यमच्छं। हस्तः
प्रयच्छत्वमृतं वसीयः। दक्षिणेन प्रतिगृष्णीम एनत्। दातारमद्य
सविता विदेय। यो नो हस्ताय प्रसुवाति यज्ञम्॥११॥

त्वष्टा नक्षत्रमभ्येति चित्राम्। सुभं संसं युवतिं रोचमानाम्।
निवेशयन्नमृतान्मर्त्यांश्च। रूपाणि पिंशन् भुवनानि विश्वा।
तन्नस्त्वष्टा तदं चित्रा विचष्टाम्। तन्नक्षत्रं भूरिदा अस्तु मह्यम्।
तन्नः प्रजां वीरवतीं सनोतु। गोभिर्नो अश्वैः समनक्तु यज्ञम्॥१२॥

वायुर्नक्षत्रमभ्येति निष्ट्याम्। तिग्मशृङ्गो वृषभो रोरुवाणः।
समीरयन् भुवना मातरिश्वा। अप द्वेषांसि नुदतामरातीः। तन्नो
वायुस्तदु निष्ट्या शृणोतु। तन्नक्षत्रं भूरिदा अस्तु मह्यम्। तन्नो
देवासो अनुजानन्तु कामम्। यथा तरैम दुरितानि विश्वा॥१३॥

दूरमस्मच्छत्रवो यन्तु भीताः। तदिन्द्राग्नी कृणुतां तद्विशाखे।
तन्नो देवा अनुमदन्तु यज्ञम्। पश्चात् पुरस्तादभयं नो अस्तु।

नक्षत्राणामधिपत्नी विशाखे। श्रेष्ठाविन्द्राग्नी भुवनस्य गोपौ। विषूचः
शत्रूनप बाधमानौ। अप क्षुधं नुदतामरातिम्॥१४॥

पूर्णा पश्चादुत पूर्णा पुरस्तात्। उन्मध्यतः पौर्णमासी जिगाय।
तस्यां देवा अधि संवसन्तः। उत्तमे नाकं इह मादयन्ताम्। पृथ्वी
सुवर्चा युवतिः सजोषाः। पौर्णमास्युदगाच्छोभमाना। आप्याययन्ती
दुरितानि विश्वा। उरुं दुहां यजमानाय यज्ञम्॥१५॥

ऋद्ध्यास्मं हव्यैर्नमसोपसद्य। मित्रं देवं मित्रधेयं नो अस्तु।
अनूराधान् हविषा वर्धयन्तः। शतं जीवेम शरदः सर्वांराः। चित्रं
नक्षत्रमुदगात्पुरस्तात्। अनूराधास इति यद्वदन्ति। तन्मित्र एति
पथिभिर्देवयानैः। हिरण्ययैर्विततैरन्तरिक्षे॥१६॥

इन्द्रो ज्येष्ठामनु नक्षत्रमेति। यस्मिन्वृत्रं वृत्रतूर्यं ततार।
तस्मिन्वयममृतं दुहांनाः। क्षुधं तरेम दुरितिं दुरिंष्टिम्। पुरन्दराय
वृषभाय धृष्णवे। अषाढाय सहमानाय मीढुषे। इन्द्राय ज्येष्ठा
मधुमदुहांना। उरुं कृणोतु यजमानाय लोकम्॥१७॥

मूलं प्रजां वीरवतीं विदेय। पराच्येतु निर्ऋतिः पराचा। गोभिर्नक्षत्रं
पशुभिः समक्तम्। अहर्भूयाद्यजमानाय मह्यम्। अहर्नो अद्य सुविते
दधातु। मूलं नक्षत्रमिति यद्वदन्ति। पराचीं वाचा निर्ऋतिं नुदामि।
शिवं प्रजायै शिवमस्तु मह्यम्॥१८॥

या दिव्या आपः पयसा सम्बभूवुः। या अन्तरिक्ष उत पार्थिवीर्याः।
यासामषाढा अनुयन्ति कामम्। ता न आपः शः स्योना भवन्तु।
याश्च कूप्या याश्च नाद्याः समुद्रियाः। याश्च वैशन्तीरुत प्रासचीर्याः।
यासामषाढा मधु भक्षयन्ति। ता न आपः शः स्योना भवन्तु॥१९॥
तन्नो विश्वे उप शृण्वन्तु देवाः। तदषाढा अभिसंयन्तु यज्ञम्।
तन्नक्षत्रं प्रथतां पशुभ्यः। कृषिर्वृष्टिर्यजमानाय कल्पताम्। शुभ्राः
कन्या युवतयः सुपेशसः। कर्मकृतः सुकृतो वीर्यावतीः। विश्वान्
देवान् हविषा वर्धयन्तीः। अषाढाः काममुप यान्तु यज्ञम्॥२०॥

यस्मिन् ब्रह्माऽभ्यजयत्सर्वमेतत्। अमुं च लोकमिदम् च सर्वम्।
तन्नो नक्षत्रमभिजिद्विजित्य। श्रियं दधात्वहणीयमानम्। उभौ लोकौ
ब्रह्मणा सञ्जितेमौ। तन्नो नक्षत्रमभिजिद्विचष्टाम्। तस्मिन्वयं पृतनाः
सञ्जयेम। तन्नो देवासो अनुजानन्तु कामम्॥२१॥

शृण्वन्ति श्रोणाममृतस्य गोपाम्। पुण्यामस्या उपशृणोमि वाचम्।
महीं देवीं विष्णुपत्नीमजूर्याम्। प्रतीचीमेनां हविषा यजामः। त्रेधा
विष्णुरुगुगयो विचक्रमे। महीं दिवं पृथिवीमन्तरिक्षम्। तच्छ्रोणैति
श्रवं इच्छमाना। पुण्यं श्लोकं यजमानाय कृण्वती॥२२॥

अष्टौ देवा वसवः सोम्यासः। चतस्रो देवीरजराः श्रविष्ठाः। ते यज्ञं
पान्तु रजसः पुरस्तात्। संवत्सरीणाममृतं स्वस्ति। यज्ञं नः पान्तु
वसवः पुरस्तात्। दक्षिणतोऽभियन्तु श्रविष्ठाः। पुण्यं नक्षत्रमभि

संविशाम। मा नो अरातिरघशः साऽगन् ॥ २३ ॥

क्षत्रस्य राजा वरुणोऽधिराजः। नक्षत्राणां शतभिषग्वसिष्ठः। तौ देवेभ्यः कृणुतो दीर्घमायुः। शतं सहस्रां भेषजानि धत्तः। यज्ञं नो राजा वरुण उपयातु। तन्नो विश्वे अभि संयन्तु देवाः। तन्नो नक्षत्रं शतभिषग्जुषाणम्। दीर्घमायुः प्रतिरद्वेषजानि ॥ २४ ॥

अज एकपादुदगात्पुरस्तात्। विश्वा भूतानि प्रति मोदमानः। तस्य देवाः प्रसवं यन्ति सर्वे। प्रोष्ठपदासो अमृतस्य गोपाः। विभ्राजमानः समिधान उग्रः। आऽन्तरिक्षमरुहदगन्धाम्। तं सूर्यं देवमजमेकपादम्। प्रोष्ठपदासो अनुयन्ति सर्वे ॥ २५ ॥

अहिर्बुध्नियः प्रथमान एति। श्रेष्ठो देवानामुत मानुषाणाम्। तं ब्राह्मणाः सोमपाः सोम्यासः। प्रोष्ठपदासो अभि रक्षन्ति सर्वे। चत्वार एकमभि कर्म देवाः। प्रोष्ठपदास इति यान् वदन्ति। ते बुध्नियं परिषद्यः स्तुवन्तः। अहिं रक्षन्ति नमसोपसद्यः ॥ २६ ॥

पूषा रेवत्यन्वेति पन्थाम्। पुष्टिपती पशुपा वाजबस्त्यौ। इमानि हव्या प्रयता जुषाणा। सुगैर्नो यानैरुपयातां यज्ञम्। क्षुद्रान् पशून् रक्षतु रेवती नः। गावो नो अश्वाः अन्वेतु पूषा। अन्नं रक्षन्तौ बहुधा विरूपम्। वाजं सनुतां यजमानाय यज्ञम् ॥ २७ ॥

तदश्विनावश्वयुजोपयाताम्। शुभङ्गमिष्ठौ सुयमेभिरश्वैः। स्वं

नक्षत्रं॑ ह॒विषा॒ यज॑न्तौ। म॒ध्वा॒ सम्पृ॑क्तौ॒ यजु॑षा॒ सम॑क्तौ। यौ
 दे॒वानां॑ भि॒षजौ॑ ह॒व्यवा॒हौ। वि॒श्वस्य॑ द॒ताव॑मृ॒तस्य॑ गो॒पौ। तौ नक्ष॑त्रं
 जुजुषा॒णोप॑याताम्। नमो॑ऽश्वि॒भ्यां॑ कृ॒णुमो॑ऽश्व॒युग्भ्या॑म्॥२८॥

अप॑ पा॒प्मानं॑ भ॒रणी॑र्भरन्तु। तद्य॒मो रा॒जा भ॑ग॒वान् वि॑च॒ष्टाम्।
 लो॒कस्य॑ रा॒जा म॒हतो म॒हान् हि। सु॒गं नः॑ प॒न्थाम॑भयं कृ॒णोतु।
 यस्मि॑न्नक्ष॑त्रे यम॑ ए॒ति रा॒जा। यस्मि॑न्नेनम॒भ्यषि॑ञ्चन्त दे॒वाः। तद॑स्य
 चि॒त्रं॑ ह॒विषा॒ यजाम॑। अप॑ पा॒प्मानं॑ भ॒रणी॑र्भरन्तु॥२९॥

नि॒वेश॑नी स॒ङ्गम॑नी॒ वसू॑नां॒ वि॒श्वा रू॒पाणि॑ वसू॑न्यावे॒शय॑न्ती।
 स॒हस्र॑पोष॑ सु॒भगा॒ ररा॑णा॒ सा न॒ आग॑न्वर्चसा संविदा॒ना॥ यत्ते॑
 दे॒वा अ॑द॒धुर्भा॑ग॒धेय॑ममा॒वास्ये॑ सं॒वस॑न्तो म॒हित्वा। सा नो॑ य॒ज्ञं
 पि॑पृ॒हि वि॒श्ववा॑रे र॒यिं नो॑ धेहि सु॒भगे सु॒वीर॑म्॥३०॥